

Лекція 17. Злочини у сфері господарської діяльності

1. Поняття і види злочинів у сфері господарської діяльності
2. Злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України
3. Злочини у бюджетній сфері
4. Злочини в податковій сфері
5. Порушення конкуренції у підприємницькій діяльності
6. Порушення комерційної таємниці
7. Злочини у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів
8. Злочини у сфері обслуговування споживачів
9. Злочини у сфері приватизації державного та комунального майна

1. Поняття і види злочинів у сфері господарської діяльності

Об'єднуючи в самостійний розділ Особливої частини КК (VII Розділ) злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності, законодавець виходить із спільності їх *родового об'єкта*, яким є суспільні відносини, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг.

Безпосереднім об'єктом цих злочинів виступають конкретні суспільні відносини, що складаються у певній сфері господарської діяльності. З *об'єктивної сторони* більшість злочинів у сфері господарської діяльності вчиняються шляхом дії (наприклад, фіктивне підприємництво, протидія законній господарській діяльності, незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, контрабанда тощо). Окремі злочини можуть виразитися тільки у бездіяльності (ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів тощо).

Велику частину злочинів у сфері господарської діяльності слід віднести до злочинів з формальним складом. Тому такі злочини необхідно вважати закінченими незалежно від настання наслідків, тобто з моменту вчинення вказаних у законі дій. Так, виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту чи збут підроблених грошей, державних цінних паперів або білетів державної лотереї є закінченим з моменту вчинення хоча б однієї з указаних дій, а не з моменту настання негативних наслідків внаслідок цих дій.

Серед злочинів у сфері господарської діяльності є злочини з так званим матеріальним складом, тобто такі, для об'єктивної сторони яких необхідно встановити не тільки суспільне небезпечне діяння, а й настання шкідливих наслідків, це, наприклад, приховування стійкої фінансової неспроможності, доведення до банкрутства.

Відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності законодавець пов'язує з розміром предмета злочину. Так, відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему України настає тільки тоді, коли предметом цього злочину були бюджетні кошти у великих розмірах.

Більшість диспозицій статей, що встановлюють відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності, є бланкетними, тому встановлення

ознак об'єктивної сторони цих злочинів передбачає звернення до низки законодавчих та інших нормативних актів інших галузей права — наприклад, підприємницького, банківського, митного, податкового, валютного тощо.

Суб'єктивна сторона злочинів, які вчиняються у сфері господарської діяльності, характеризується виключно умисною формою вини. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони деяких складів є наявність мотиву та мети. Так, відповідальність за розголошення комерційної таємниці настає тільки тоді, коли це діяння вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів. Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, утворюють злочин за наявності спеціальної мети — розголошення чи іншого використання таких відомостей.

Суб'єктами злочинів у сфері господарської діяльності можуть бути особи, які досягли 16-річного віку. На підставі прямої вказівки закону суб'єкт деяких злочинів — спеціальний (службова особа, платник податків, засновник, власник суб'єкта господарської діяльності та інші).

З'ясування зазначених об'єктивних та суб'єктивних ознак дозволяє сформулювати поняття злочинів у сфері господарської діяльності. Це умисне діяння (дія або бездіяльність) у сфері господарської діяльності, що заподіює шкоду суспільним відносинам, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів, робіт і послуг.

Залежно від безпосереднього об'єкта посягання, злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності, можуть бути таких видів:

1. Злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України (статті 199, 200, 201, 207, 208, 210, 211, 212, 204, 215 і 216).

2. Злочини у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності господарюючих суб'єктів (статті 203-1, 203-2, 205, 206, 206-2, 209, 213, 214, 229, 231 і 232, 232-1, 232-2).

3. Злочини у сфері банкрутства (статті 218-1, 219).

4. Злочини у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів (статті 222, 223-1, 223-2 і 224).

5. Злочини у сфері обслуговування споживачів (стаття 227).

6. Злочини у сфері приватизації державного та комунального майна (стаття 233).

2. Злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України

Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — суспільні відносини у сфері кредитно-грошової системи України, а також інших країн у разі підробки їх валюти. Відповідно до Міжнародної конвенції від 20 квітня 1929 р. щодо боротьби з підробкою грошових знаків, ратифікованою Урядом СРСР 3 травня 1931 р., держави-учасниці встановили відповідальність за підроблення не тільки власних грошей, а й тих, що знаходяться в обороті цих держав. Тут Україна виступає як правонаступниця¹. Випуск (емісія) грошових знаків проводиться державою суворо централізовано, з урахуванням відповідності між грошовою і товарною

масами, щоб не допустити, стримати чи подолати знецінення грошей (інфляцію).

Предмет цього злочину становлять: підроблені національна валюта України у вигляді банкнот або металевої монети; іноземна валюта; державні цінні папери; білети державної лотереї.

Об'єктивна сторона цього злочину може виражатися у виготовленні, зберіганні, придбанні, перевезенні, пересиланні, ввезенні в Україну з метою збуту, а також збуті зазначених предметів.

Виготовлення полягає у виготовленні повністю фальшивих підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї або в їх частковій підробці (фальсифікації). Наприклад, підроблення номера, серії облігації, білета державної лотереї, зміна основних реквізитів доларової банкноти тощо. Способи підроблення та кількість виготовлених фальшивок на кваліфікацію діяння не впливають.

Для кваліфікації дій особи за ст. 199 необхідно встановити, що підроблені гроші, державні цінні папери чи білети державної лотереї мають значну зовнішню схожість зі справжніми за формою, розміром, кольором і основними реквізитами. У разі грубого підроблення, що легко виявляється, і обманного способу збуту діяння кваліфікується як шахрайство. Злочин вважається закінченим з моменту виготовлення хоча б одного фальшивого примірника для подальшого збуту незалежно від того, чи вдалося вчинити збут підроблених предметів.

Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту чи збут грошових знаків і державних цінних паперів, вилучених з обороту (монети старого карбування, радянські гроші, відмінені грошовими реформами тощо), та тих, що мають лише колекційну цінність, не утворює складу злочину, передбаченого ст. 199. За наявності підстав ці дії мають кваліфікуватися як шахрайство.

Зберіганням охоплюються дії, пов'язані зі знаходженням предмета цього злочину у володінні винного: при собі, в приміщенні, в тайниках чи інших місцях незалежно від строку зберігання. *Перенесення* вищезазначених предметів слід розглядати як різновид зберігання.

Придбання — це отримання підробленої національної валюти та інших предметів злочину будь-яким способом, наприклад, купівля, отримання в обмін на інші товари, в рахунок сплати боргу, в дар тощо.

Під *перевезенням* слід розуміти будь-які дії з переміщення підробленої національної валюти України та інших предметів злочину незалежно від способу транспортування і місця зберігання.

Пересилання — це переміщення тих самих предметів за умови, що транспортування здійснюється без участі відправника, наприклад, у вигляді поштових або багажних відправлень.

Ввезення в Україну передбачає переміщення через митний кордон України предметів злочину.

Зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну визнаються закінченим злочином з моменту вчинення цих дій.

Збут підробленої національної валюти України та інших предметів злочину означає випуск їх в оборот шляхом оплати куплених товарів, розміну,

дарування, надання позики, пред'явлення чека або облігації до оплати тощо. Збут може вчинятися не тільки підроблювачем, а і його співучасниками та особами, які знали про наявність фальшивки, у тому числі й ті, які випадково отримали її і після виявлення вирішили позбутися. Збут визнається закінченим злочином з моменту прийняття будь-ким хоча б одиничної фальшивки як справжнього грошового знака, державного цінного паперу чи білета державної лотереї. Отримання фальшивих грошей від іншої особи для збуту (без участі в їх виготовленні) утворить готування до збуту.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел, поєднаний з метою збуту вказаних вище предметів.

Відсутність такої мети виключає кримінальну відповідальність.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Відповідно до зазначеної Міжнародної конвенції 1929 р. іноземні громадяни підлягають кримінальній відповідальності за ст. 199 КК незалежно від місця вчинення злочину, навіть якщо вони вчинили його за кордоном, проти грошової системи будь-якої з держав-учасниць конвенції.

Частина 2 ст. 199 передбачає відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі. Великий розмір, відповідно до примітки до ст. 199, має місце, якщо сума підробки у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Частина 3 ст. 199 передбачає відповідальність за ті самі дії, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі. Особливо великий розмір, відповідно до примітки до ст. 199, має місце, якщо сума підробки у чотириста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 199 — позбавлення волі на строк від трьох до семи років; за ч. 2 ст. 199 — позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років; за ч. 3 ст. 199 — позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — суспільні відносини у сфері діяльності кредитно-фінансових органів з випуску в обіг і використання документів на переказ.

Предмет злочину складають: підроблені документи на переказ; платіжні картки, інші засоби доступу до банківських рахунків.

У примітці до ст. 200 зазначається, що під документами на переказ слід розуміти документ в паперовому або електронному виді, що використовується банками чи їх клієнтами для передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами (розрахункові документи, документи на переказ готівкових коштів, а також ті, що використовуються при проведенні міжбанківського переказу та платіжного повідомлення тощо).

Платіжна картка — це спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого вигляду картки, що використовується для ініціювання переказу грошей з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і

послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків, пунктах обміну іноземної валюти уповноважених банків та через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 5 квітня 2001 р.¹ розкриває зміст термінів, що використовуються в диспозиції ст. 200 для позначення предмета злочину, у тому числі для позначення інших засобів доступу до банківських рахунків.

Документи на переказ, платіжні картки чи інші документи, що виступають предметом злочину, який розглядається, не є цінними паперами.

Об'єктивна сторона цього злочину може виражатися в підробленні, придбанні, зберіганні, перевезенні, пересиланні з метою збуту вказаних предметів, а також у використанні підроблених документів на переказ або платіжних карток, чи збуті цих предметів.

Визначення понять підробки, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту або збут підроблених платіжних документів дано при аналізі ст. 199.

Використання — це використання підроблених документів на переказ або платіжних карток за їх прямим призначенням, тобто використання їх в фінансових відносинах як справжніх.

Придбання, зберігання, перевезення, пересилання, використання, збут підроблених документів на переказ або платіжних карток є закінченим злочином з моменту вчинення цих дій.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел, що поєднаний з метою збуту. Мета збуту передбачає, крім мети передати іншій особі відшкодувально або безвідплатно підроблені документи на переказ або платіжні картки, також і мету використати ці документи у фінансових відносинах.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Частина 2 ст. 200 передбачає відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 200 — штраф від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 200 — позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Контрабанда (ст. 201). *Безпосередній об'єкт* контрабанди — суспільні відносини, що забезпечують нормальний товарообіг через митний кордон і внесення до бюджету мита та зборів. Додатковий безпосередній об'єкт — суспільна безпека — при контрабанді озброєння; а також здоров'я населення — при контрабанді отруйних, сильнодіючих, радіоактивних речовин.

Предмет цього злочину — товари. Під «товарами» розуміється будь-яка переміщувана через митний кордон України продукція, в тому числі продукція, на яку поширюються права інтелектуальної власності, послуги, роботи, що є об'єктом купівлі-продажу або обміну (п. 11 ст. 15 Митного кодексу України). Склад злочину матиме місце, якщо переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вчинене у великих розмірах. Згідно з приміткою до ст. 201 контрабанда товарів

вважається вчиненою у великих розмірах, якщо їх вартість у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

До предмета контрабанди також відносяться: історичні та культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, радіоактивні, вибухові речовини, зброя та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається в діях, що полягають у переміщенні у великому розмірі через митний кордон України товарів чи інших предметів, вказаних у ч. 1 ст. 201, вчинене поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Під *переміщенням* слід розуміти ввезення на митну територію України, вивезення з цієї території або транзит через територію України товарів та інших предметів у будь-який спосіб, включаючи використання з цією метою трубопровідного транспорту та ліній електропередачі (п. 3 ст. 15 Митного кодексу України). *Митний кордон* — це межі митної території України. Вона збігається з державним кордоном України, за винятком меж спеціальних митних зон. Межі території спеціальних митних зон є складовою частиною митного кордону України. Поняття митної території, митного кордону, спеціальних митних зон і спеціальних митних режимів викладені у статтях 3, 4, 5 і 6 Митного кодексу України.

Переміщення через митний кордон товарів чи інших предметів поза митним контролем означає переміщення поза місцем розташування митниці або поза часом здійснення митного оформлення, або з незаконним звільненням від митного контролю. Під переміщенням з приховуванням від митного контролю слід розуміти переміщення з використанням тайників та інших засобів, що утруднюють виявлення предметів, або шляхом надання одним предметам вигляду інших, або з поданням митному органу України як підстави для переміщення предметів підроблених документів, одержаних незаконним шляхом, або документів, що містять неправдиві дані, а також документів, що є підставою для переміщення інших предметів. Злочин вважається закінченим з моменту незаконного переміщення предметів через митний кордон України. Затримання особи у межах митного кордону України в момент його перетину з предметами контрабанди кваліфікується як замах на цей злочин.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Частина 2 ст. 201 передбачає відповідальність за контрабанду, вчинену за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за контрабанду.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 201 — позбавлення волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди; за ч. 2 ст. 201 — позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією предметів контрабанди та з конфіскацією майна.

3. Злочини у бюджетній сфері

Порушення законодавства про бюджетну систему України (ст. 210).

Безпосередній об'єкт цього злочину — встановлений законом порядок використання бюджетних коштів.

Предмет злочину — бюджетні кошти. Це кошти, що включаються у бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування. Склад злочину матиме місце, якщо його предметом були бюджетні кошти у великих розмірах. Великим розміром бюджетних коштів вважається сума, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. При особливо великому розмірі, тобто сумі, що в три тисячі та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, відповідальність настає за ч. 2 ст. 210 (див. примітку до ст. 210).

Об'єктивна сторона цього злочину може виражатися у використанні бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню або в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, в недотриманні вимог щодо пропорційного скорочення видатків бюджету чи пропорційного фінансування видатків бюджетів усіх рівнів.

Використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню — це, наприклад, фінансування за рахунок бюджету видатків, не передбачених бюджетом або фінансування одних статей видатків бюджету за рахунок інших: виплата пенсій замість виплати заробітної плати, фінансування виробництва замість виплати заробітної плати; використання виділених для заробітної плати дотацій згодом на придбання обладнання тощо.

Використання бюджетних коштів в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, може здійснюватися, передусім, за рахунок додаткових, понад установлені, надходжень до бюджету в результаті збільшення його прибуткової частини. Використання бюджетних коштів у розмірах, що перевищують встановлені, може також вчинятися за рахунок використання бюджетних коштів, призначених для фінансування інших видатків бюджету, тобто тут водночас матиме місце як використання бюджетних коштів в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, так і нецільове використання бюджетних коштів.

Що стосується недотримання вимог щодо пропорційного скорочення видатків бюджету. У разі, якщо за результатами звіту щодо виконання бюджету за певний період має місце недоотримання прибутків, органи виконавчої влади, до внесення відповідних змін до бюджету, зобов'язані пропорційно знижувати видатки бюджету за всіма його статтями за винятком захищених статей, обсяг яких не може бути взагалі змінений, тому зменшення фінансування лише за окремими статтями видатків бюджету, непропорційне зниження видатків за всіма статтями видатків утворить об'єктивну сторону цього злочину.

Недотримання вимог щодо пропорційного фінансування видатків бюджетів усіх рівнів виражається у непропорційному фінансуванні визначених бюджетом статей видатків: фінансування у повному обсязі одних статей з одночасним частковим фінансуванням або взагалі з нефінансуванням інших статей видатків, недодержання строків фінансування видатків, що призводить до заборгованості з виплати заробітної плати, пенсій тощо. Ці дії також утворюють об'єктивну сторону цього злочину.

Вчинення вказаних дій пов'язане з порушенням певних статей Бюджетного кодексу України, інших нормативно-правових актів, що встановлюють порядок виконання бюджету.

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення хоча б однієї з вищезазначених дій.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел.

Суб'єктом злочину виступає службова особа (учасник бюджетного процесу), яка наділена правом здійснювати діяльність пов'язану з виконанням бюджету і розпорядженням бюджетними коштами: це і службові особи підприємств, установ та організацій, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджету.

У частині 2 ст. 210 передбачена відповідальність за ті самі діяння, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 210 — штраф від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого; за ч. 2 ст. 210 — обмеження волі на строк від двох до п'яти років або позбавлення волі на строк від двох до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Видання нормативно-правових або розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку (ст. 211). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — встановлений законом порядок розгляду і видання (прийняття) нормативно-правових або розпорядчих актів, які впливають на прибуткову або видаткову частину бюджету.

Предмет злочину — бюджетні кошти у великих розмірах, поняття яких аналогічне тому, що визначене у ст. 210.

Об'єктивна сторона злочину полягає у виданні нормативно-правових або розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому Бюджетним кодексом України та іншими законодавчими актами порядку. Цей злочин може бути вчинено тільки шляхом активних дій — прийняттям відповідних нормативно-правових або розпорядчих актів.

Нормативно-правовий акт — це офіційний письмовий документ, прийнятий або виданий уповноваженим на те суб'єктом у певній, встановленій законом, формі й у встановленій законом процедурі, який спрямований на регулювання суспільних відносин, встановлення загальнообов'язкових прав і обов'язків для невизначеного кола суб'єктів, і розрахований на тривале багаторазове застосування.

Розпорядчий акт — це індивідуальний акт виконавчої влади, який не містить загальних правил, норм права. До нього відносяться рішення органів виконавчої влади з конкретних питань, які входять до їх компетенції. Розпорядчий акт — це акт застосування права до конкретних осіб і випадків.

Закінченим цей злочин вважається з моменту видання (прийняття) нормативно-правового або розпорядчого акту, незалежно від того, чи спричинило це будь-які зміни у прибутковій чи видатковій частині бюджету.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел.

Суб'єкт злочину — службова особа, наділена правом видання (прийняття), у межах своєї компетенції, відповідних нормативно-правових або розпорядчих актів, у встановленому законом порядку.

У частині 2 ст. 211 передбачена відповідальність за ті самі дії, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно. Поняття особливо великого розміру також визначено у статті 210.

Покарання, за злочин: за ч. 1 ст. 211 — штраф від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 211 — позбавлення волі на строк від трьох до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Злочини в податковій сфері

Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — суспільні відносини у сфері державного регулювання оподаткування і формування прибуткової частини державного бюджету.

Предметом цього злочину є податки, збори, інші обов'язкові платежі, що сплачуються як юридичними, так і фізичними особами.

Відповідно до ст. 1 Податкового кодексу України, під податком, збором (обов'язковим платежем) слід розуміти обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, який здійснюється платниками у порядку та на умовах, що визначаються законами України про оподаткування. Перелік податків і зборів (обов'язкових платежів) визначений у Податковому кодексі є вичерпним. Ухилення від сплати інших платежів ст. 212 не охоплюється.

Об'єктивна сторона цього злочину полягає в ухиленні від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах (ч. 1), у великих розмірах (ч. 2) або в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 212). Ухилення як ознака об'єктивної сторони цього злочину виражене в бездіяльності (наприклад, неподання податкових декларацій і розрахунків, незважаючи на те, що таке подання є обов'язковим). Способи ухилення можуть бути різними, наприклад, внесення до поданих податкових декларацій, розрахунків завідомо помилкових відомостей про доходи і видатки, приховання або заниження об'єктів оподаткування, просто відмова сплатити податок тощо. Спосіб ухилення від сплати податків на кваліфікацію злочину не впливає. Якщо він утворить самостійний злочин (наприклад, фальсифікація документів), кваліфікація настає за сукупністю злочинів.

Під значним розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під великим розміром — суми, які в три тисячі та більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а під особливо

великим розміром — суми, які в п'ять тисяч і більше разів перевищують той самий мінімум (примітка до ст. 212).

Злочин вважається закінченим з моменту ненадходження зазначених сум до бюджету або цільового фонду.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел.

Суб'єкт злочину — службові особи підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, на які покладені обов'язки щодо ведення і подання документів, пов'язаних з обчисленням та сплатою обов'язкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів, а також фізичні особи, якщо вони мають ознаку платника податків, у тому числі ті, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи.

У частині 2 ст. 212 передбачена відповідальність за ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах.

Частина 3 ст. 212 передбачає відповідальність за діяння, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах.

Частина 4 ст. 212 встановлює, що від кримінальної відповідальності звільняється особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами 1 та 2 цієї статті, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня).

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 212 — штраф від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 212 — штраф від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 3 ст. 212 — позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.

Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — суспільні відносини у сфері державного регулювання оподаткування і формування прибуткової частини державного бюджету. *Додатковим безпосереднім об'єктом* може виступати здоров'я людей — при незаконному виготовленні підакцизних товарів з недоброякісної сировини, а також при збуті таких товарів.

Предмет злочину — незаконно виготовлені алкогольні напої, тютюнові вироби або інші підакцизні товари. Незаконне виготовлення таких товарів означає їх створення за відсутності спеціального дозволу, передбаченого законом на таке виготовлення (ліцензії). Так, виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів, згідно із Законом України «Про державне регулювання

виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами» від 19 грудня 1995 р.¹ допускається лише у разі отримання виготівником спеціального дозволу (ліцензії) на таку діяльність. Тому виготовлення алкогольних напоїв та тютюнових виробів за відсутності такого дозволу є незаконним.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 204, може виражатися у незаконному придбанні, зберіганні, транспортуванні з метою збуту незаконно виготовлених підакцизних товарів, а також в їх збуті.

Придбання — це отримання незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів будь-яким способом (купівля, отримання в обмін на інші товари, в рахунок сплати боргу, в дар тощо).

Зберіганням охоплюються дії, пов'язані із перебуванням предметів у володінні винного: при собі, в приміщенні, в тайниках або інших місцях незалежно від тривалості зберігання.

Транспортування — це будь-які дії з переміщення вказаних предметів незалежно від способу переміщення та місця зберігання.

Збут — це продаж, обмін, передача в рахунок боргу і подібні дії.

Злочин є закінченим з моменту вчинення хоч би однієї з вказаних дій.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел, поєднаний із спеціальною метою — збутом.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа.

Частина 2 ст. 204 встановлює відповідальність за незаконне виготовлення підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею. Незаконне виготовлення підакцизних товарів, за відсутності ознак, вказаних у ч. 2 ст. 204, може тягти відповідальність за ст. 203.

Частина 3 ст. 204 передбачає відповідальність за незаконне виготовлення* підакцизних товарів з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків, під якими слід розуміти, наприклад, заподіяння тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Для відповідальності необхідно встановити причинний зв'язок між незаконним виготовленням і наслідками, що настали.

Суб'єктивна сторона щодо тяжких наслідків — непрямий умисел або необережність.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 204 — штраф від п'ятисот до тисячі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання для її виготовлення; за ч. 2 ст. 204 — штраф від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання для її виготовлення; за ч. 3 ст. 204 — позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з вилученням та знищенням вироблених товарів та з конфіскацією обладнання для їх виготовлення.

Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (ст. 216). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — суспільні відносини у сфері державного регулювання випуску продукції і формування прибуткової частини державного бюджету.

Предметом злочину є марки акцизного збору, контрольні марки, топографічні захисні елементи.

Марка акцизного збору — це спеціальний знак, яким сьогодні маркуються в Україні тільки два товари — алкогольні та тютюнові вироби. Наявність на цих товарах акцизної марки підтверджує сплату платником акцизного збору, легальність їх ввезення та реалізації на території України (ст. 1 Закону України «Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби»¹)- Марки виготовляються Банкотно-монетним двором Національного банку України трьох видів: марки акцизного збору для маркування алкогольних напоїв; такі самі марки для тютюнових виробів; спеціальні марки для маркування конфіскованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

Контрольна марка — це спеціальний знак, що засвідчує додержання авторських і суміжних прав і дає право на розповсюдження, у тому числі шляхом імпорту, оптової та роздрібної торгівлі примірників аудіовізуальних творів чи фонограм на території України та їх експорту (ст. 2 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм»¹). Контрольна марка має власну серію і номер.

Голографічний захисний елемент — це голографічний елемент, призначений для маркування носіїв інформації, документів і товарів з метою підтвердження їх справжності, авторства тощо, виконаний з використанням технологій, які унеможливають його несанкціоноване відтворення.

Об'єктивна сторона цього злочину може виражатися у незаконному виготовленні предмета злочину, його підробленні, використанні або збуті цих предметів.

Будь-яке виготовлення або отримання марок акцизного збору, контрольних марок або голографічних захисних елементів з порушенням встановленого чинним законодавством порядку їх виготовлення або отримання є незаконним.

Під *підробленням* слід розуміти виготовлення фальшивих марок акцизного збору, фальшивих контрольних марок або фальшивих голографічних захисних елементів будь-яким способом (поліграфічним, електрографічним, фотографічним, рисувальним, методом двократного копіювання тощо). Таке виготовлення передбачає повне відтворення предмета злочину, який тут створюється заново. Підроблення має місце також і там, де винний вносить в акцизні марки, контрольні марки, голографічні захисні елементи неправдиві відомості і зміни (мінєє серію номера та інші реквізити).

Використання незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, контрольних марок або голографічних захисних елементів означає маркування ними певних товарів, твору чи інших предметів.

Збут — це будь-яка форма їх сплатного або безоплатного відчуження — продаж, обмін, дарування, передача в борг, в рахунок оплати боргу тощо.

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення однієї з указаних дій.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 216 передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 216 — штраф від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років; за ч. 2 ст. 216 — штраф від трьохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією товарів, промаркованих підробленими марками чи голографічними захисними елементами.

5. Злочини у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності господарюючих суб'єктів

Стаття 203-1. Порухення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорту обладнання чи сировини для їх виробництва. Порухення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорту обладнання чи сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинено у великих розмірах, — карається обмеженням волі на строк до п'яти років. Примітка. Під великим розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у три тисячі разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

1. Безпосередній об'єкт злочину — суспільні відносини у сфері господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування.

2. Предметом злочину є диски для лазерних систем зчитування, обладнання або сировина для виробництва таких дисків.

Диск для лазерних систем зчитування — будь-який оптичний диск для лазерних систем зчитування із записом або з можливістю запису на ньому інформації, що відображає об'єкти авторського права чи суміжних прав, або без запису такої інформації. Перелік основних вузлів для спеціалізованого обладнання по виробництву цих дисків затверджується КМУ. Сировиною для їх виробництва є оптичний полікарбонат.

3. З об'єктивної сторони злочин полягає у порушенні законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорту обладнання чи сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинено у великих розмірах.

Здійснення зазначеної у ст. 203 КК господарської діяльності з порушенням вимог, що визначені у вищезгаданих законах, утворить об'єктивну сторону цього злочину. Таке порушення, зокрема, може полягати у зайнятті даною господарською діяльністю без ліцензії або з порушенням ліцензійних умов.

Виробництво дисків — діяльність, пов'язана із застосуванням технологічного процесу з переробки сировини в оптичні носії інформації у формі диска для лазерних систем зчитування, під час якого одночасно з виготовленням диска здійснюється запис на нього інформації, яка є об'єктом ав-

торського права та (або) суміжних прав, або без запису, а також реалізацією дисків власного виробництва.

Експорт — це вивезення з території України зазначених дисків або обладнання, сировини для їх виробництва з метою їх реалізації.

Імпорт — це ввезення на територію України зазначених дисків, обладнання або сировини для їх виробництва з метою реалізації.

Не утворюють об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 203 КК, дії щодо переміщення вищезазначених предметів через територію України транзитом, а також якщо ці предмети ввозяться в Україну чи вивозяться з України фізичними особами для власного використання чи пересилаються ними в міжнародних поштових та експрес-відправленнях з особистою метою.

4. Злочин вважається закінченим після того, як буде встановлено, що незаконна господарська діяльність вчинена у великих розмірах. Великий розмір, згідно з приміткою до ст. 203 КК, має місце, якщо вартість дисків для лазерних систем зчитування, обладнання чи сировини для їх виробництва у три тисячі разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

5. Оскільки оптичний полікарбонат є стратегічно важливим видом сировини, а зазначені диски й обладнання — товаром, то їх незаконний експорт і імпорт за певних умов кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених статтями 203 і 201 чи 333 КК.

6. Вчинення дій, описаних у ст. 203 КК, якщо це поєднане з порушенням авторського права чи суміжних прав, додатково кваліфікуються за ст. 176 КК.

7. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Особа усвідомлює, що порушує законодавство, яке регулює виробництво, експорт, імпорт зазначених дисків, експорт, імпорт обладнання або сировини для їх виробництва, а також, що така діяльність здійснюється у великих розмірах, і бажає її здійснювати.

8. Суб'єктом злочину є будь-яка особа, що досягла 16-річного віку.

Стаття 203-2. Зайняття гральним бізнесом. Основним безпосереднім об'єктом злочину визнано встановлений порядок зайняття господарською діяльністю у частині законодавчої заборони на здійснення грального бізнесу. Додатковими об'єктами — запропоновано вважати право власності, моральність, громадську безпеку, здоров'я населення, нормальний розвиток неповнолітніх.

Об'єктивна сторона злочину виражається у зайнятті гральним бізнесом, тобто діяльності, пов'язаної з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах або в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. Злочин вважається закінченим з моменту початку зайняття гральним бізнесом, тобто має формальний склад **Суб'єкт злочину** — спеціальний.

Передусім на підставі ст.203² КК України мають відповідати організатори азартних ігор, які здійснюють діяльність з метою створення умов для проведення азартних ігор та видачі вигравів (призів) їх учасникам. Виконавцями цього злочину мають визнаватись особи, які виконують розпорядження організаторів азартних ігор, — круп'є, касири, продавці, оператори, менеджери гральних залів, інші наймані працівники, оскільки законодавчим визначенням поняття грального бізнесу охоплюється діяльність

із надання можливості доступу до азартних ігор **Суб'єктивна сторона** характеризується прямим умислом, тобто особа повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння – зайняття гральним бізнесом, передбачати його суспільно небезпечні наслідки і бажати їх настання. Із законодавчого визначення організатора азартних ігор випливає, що у разі зайняття гральним бізнесом особою, яка є організатором азартних ігор, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину слід вважати мету – отримання прибутку.

Підводячи підсумок зазначеному, звернемо увагу на наступних особливостях регламентації кримінальної відповідальності за зайняття гральним бізнесом в національному та зарубіжному законодавстві:

1) метою встановлення кримінальної відповідальності в межах ст.203² КК України, на даному етапі законодавчого регулювання азартних ігор, виступає реалізація заборони зайняття гральним бізнесом, а згідно законодавству зарубіжних країн – недопущення вчинення суміжних злочинів, обмеження азартних ігор та введення діяльності з їх організації та проведення у правове поле;

2) формальне закріплення відповідальності за зайняття гральним бізнесом в національному законодавстві обмежується однією нормою – ст.203² КК України (у зарубіжних країнах злочинам у сфері азартних ігор приділяється більша увага – наприклад, КК Німеччини містить розділ та чотири параграфи присвячені даному питанню, а КК Японії – главу та три статті);

3) на відміну від норм кримінального законодавства зарубіжних країн, визначення диспозиції ст.203² КК України здійснено бланкетним способом – встановлення об'єктивних ознак криміналізованого діяння потребує звернення до Закону України «Про заборону грального бізнесу України» від 15.05.2009 року;

4) за національним законодавством об'єкт злочину, передбаченого ст.203² КК України, поділяється на основний – встановлений порядок зайняття господарською діяльністю у частині законодавчої заборони на здійснення грального бізнесу, та додатковий – право власності, моральність, громадська безпека, здоров'я населення, нормальний розвиток неповнолітніх (норми зарубіжного законодавства містять лише основний об'єкт, який охоплює конкретні суспільні відносини);

5) об'єктивна сторона злочинів, передбачених зарубіжним законодавством, включає не тільки дії з організації та проведення азартних ігор, тобто зайняття гральним бізнесом, але й участь в азартних іграх, їх агітація, проведення лотерей та розіграшів, укладення парі (за національним законодавством аналогічні дії розглядаються в межах ст.ст.181, 164, 164¹⁶ КУпАП);

6) за національним законодавством суб'єктом злочину, передбаченого ст.203² КК України, виступають організатори азартних ігор та особи, які виконують їх розпорядження, тобто суб'єкт – спеціальний (за законодавством зарубіжних країн суб'єкт злочину – фізична, осудна особа, яка досягла певного віку, тобто суб'єкт – загальний);

7) у зарубіжному законодавстві суб'єктивна сторона злочинів в сфері азартних ігор характеризується умислом – прямим та непрямым, а відповідно

регламентації ст.203² КК України, допустимим для кваліфікації за даний злочин є виключно прямий умисел;

8) вид та міра покарання за порушення законодавства зарубіжних країн в сфері азартних ігор не обмежується штрафними санкціями та спеціальною конфіскацією майна, які передбачені ст.203² КК України (КК Данії та Німеччини встановлюють, як основне, так й альтернативне покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, а КК Японії – позбавлення волі з примусовою фізичною працею).

Фіктивне підприємництво (ст. 205). *Об'єктивна сторона* цього злочину виражається у створенні або придбанні суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона.

Створення суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи) полягає в його державній реєстрації. Дії винного мають зовні цілком законний вигляд: подаються документи на державну реєстрацію, іноді і на ліцензування; з дотриманням необхідної процедури приймається рішення про реєстрацію (та ліцензування). Однак ще до офіційного створення суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи) винний знає, що підприємство створюється ним для прикриття незаконної чи забороненої діяльності.

Під *придбанням суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи)* слід розуміти отримання будь-яким способом права

власності на цю юридичну особу як в цілому, так і на визначену його частину, що дозволить здійснювати контроль над ним, наприклад, шляхом купівлі контрольного пакету акцій в акціонерному товаристві, заміни власника або складу учасників правління, придбання одним або кількома учасниками господарського товариства частки в його статутному фонді інших учасників тощо.

Створення або придбання фіктивної організації, що не є суб'єктом підприємницької діяльності (релігійної, громадської тощо), не тягне відповідальності за ст. 205.

Під *незаконною діяльністю*, про яку йдеться у ст. 205 КК, слід розуміти будь-яку підприємницьку діяльність юридичної особи, що не відповідає установчим документам. *Заборонена діяльність* — це діяльність, що прямо заборонена законом (наприклад, виробництво і збут наркотичних засобів, зброї, радіоактивних матеріалів і вибухових речовин, вибухових пристроїв тощо).

Злочин вважається закінченим з моменту створення або придбання суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи) незалежно від того, чи досяг винний поставленої мети.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел, що поєднаний із спеціальною метою — прикриття незаконної або забороненої підприємницької діяльності.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 205 встановлена відповідальність за ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або заподіяли велику матеріальну шкоду державі, банкові, кредитним установам, іншим юридичним особам або громадянам.

Матеріальна шкода, яка заподіяна фізичним особам, вважається великою, якщо вона у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум

доходів громадян, а матеріальна шкода, яка заподіяна державі або юридичним особам, вважається великою, якщо вона у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (див. примітку до ст. 205).

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 205 — штраф від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 205 — позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років.

Протидія законній господарській діяльності (ст. 206). *Об'єктивна сторона* цього злочину виражається у протиправній вимозі припинити займатися господарською діяльністю чи обмежити її, укласти угоду або не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальну шкоду або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, поєднаній з погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, пошкодженні чи знищенні їхнього майна за відсутності ознак вимагання. Протиправна вимога, як ознака об'єктивної сторони злочину, являє собою викладену у рішучій формі пропозицію про припинення зайняття господарською діяльністю або здійснення іншої дії (бездіяльності), зазначеної вище. Ця вимога має бути поєднана з погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, або з погрозою пошкодження чи знищення їхнього майна. Погроза насильством полягає у погрозі негайно чи у майбутньому застосувати насильство до потерпілого або близьких йому осіб. Наприклад, це погроза нанесенням побоїв, катуванням, заподіянням тілесних ушкоджень, позбавленням волі, іншими насильницькими діями. Якщо має місце погроза вбивством або заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 206.

Злочин вважається закінченим з моменту пред'явлення певної вимоги, поєднаної із зазначеною у законі погрозою, незалежно від досягнення винною особою поставленої мети.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел. Якщо особа вчиняє дії, зазначені в ст. 206, з метою отримання майна від підприємця, права на його майно, або домагається здійснення дій майнового характеру, то такі дії слід кваліфікувати як вимагання.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Частина 2 ст. 206 встановлює відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна.

Насильство, що не є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, має місце, якщо заподіяні побої чи легке тілесне ушкодження.

Пошкодження чи знищення майна має місце у разі, якщо майно знищене чи вимагає серйозного ремонту.

Частина 3 ст. 206 передбачає відповідальність за протидію законній господарській діяльності, вчинену організованою групою, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднану з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або таку, що заподіяла велику шкоду чи спричинила інші тяжкі наслідки.

Насильство, небезпечне для життя чи здоров'я — це, наприклад, заподіяння середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження.

Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (див. примітку до ст. 206).

До інших тяжких наслідків можна віднести самогубство потерпілого, заподіяння великої матеріальної шкоди декільком особам.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 206 — виправні роботи на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 206 — позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років; за ч. 3 ст. 206 — позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років.

Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (ст. 209). Ця стаття включена до Кримінального кодексу відповідно до низки міжнародних угод, до яких приєдналася Україна¹.

Відмивання грошових коштів, здобутих злочинним шляхом (від торгівлі зброєю, наркотиками, грального і порнобізнесу, інших форм тіньового підприємництва), не тільки порушує встановлений законом порядок підприємницької діяльності, але є й однією з необхідних передумов функціонування організованої економічної злочинності.

Безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності.

Предмет злочину — грошові кошти та інше майно, здобуте за-відомо злочинним шляхом. Грошові кошти — це готівка та безготівкові гроші у будь-якій національній валюті, у тому числі в гривнях. До іншого майна відносяться цінні папери, рухомі і нерухомі речі (будови, автотранспорт, сировина, матеріали, товар, земельні ділянки тощо). Грошові кошти та інше майно є предметом легалізації за умови, що вони здобуті за-відомо злочинним шляхом.

Об'єктивна сторона злочину полягає у легалізації (відмиванні) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом. Легалізація означає надання грошам, що відмиваються, та майну офіційного характеру, маскування їх злочинного походження. Об'єктивна сторона злочину може виражатися у вчиненні фінансових операцій та інших угод з грошовими коштами та іншим майном, у використанні зазначених коштів для здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності, а також у створенні організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих за-відомо злочинним шляхом.

Фінансовими вважаються операції з руху капіталу; зарахування грошових коштів на рахунок підприємства, розосередження їх на внесках в різних банках, переведення в іншу валюту, придбання на злочинне здобуті гроші цінних паперів, переведення грошових коштів за кордон фізичним або юридичним особам або на внески в банках з подальшим їх поверненням. Операції, за допомогою яких вчиняється легалізація, — це будь-які операції, наприклад, купівля-продаж, застава, оренда, міна, дарування.

Використання грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом для підприємницької, банківської або іншої господарської діяльності має місце під прикриттям законних або фіктивних операцій, оренди майна, придбання товарів або сировини, внесення їх до статутного капіталу будь-якого підприємства тощо.

Створення організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом, має місце у разі, якщо створені хоча б дві такі групи.

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення будь-якої з вказаних дій, що створюють його об'єктивну сторону.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 209 передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 209 — штраф від п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавлення волі на строк до трьох років, з конфіскацією грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом; за ч. 2 ст. 209 — позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.

Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (ст. 209-1 КК). Стаття складається з двох частин, що містять заборонювальні норми. **Родовим об'єктом** злочину є сфера господарської діяльності. **Основний безпосередній об'єкт** злочину - нормальне функціонування системи фінансового моніторингу в державі з приводу встановленого порядку обігу та захисту інформації, яка надається спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу. **Додатковий необхідний об'єкт** злочину - охоронювані законом права, свободи чи інтереси окремих громадян, державні чи громадські інтереси або інтереси окремих юридичних осіб.

Предметом цього злочину є: 1) інформація про фінансові операції; 2) завідомо недостовірні інформація про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу (ч. 1 ст. 209-1 КК); 3) інформація у будь-якому вигляді, яка відповідно до закону надається спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу та яка не підлягає розголошенню (ч. 2 ст. 209-1 КК). Зазначені види інформації вважаються такими, що мають обмежений доступ. Щодо розголошеної інформації, про яку йдеться у ч. 2 ст. 209-1 КК, то вона може стосуватися не лише фінансових операцій (у т. ч. тих, які підлягають внутрішньому або обов'язковому фінансовому моніторингу), а й, приміром, отриманих уповноваженим органом відомостей про заходи, спрямовані на протидію легалізації "брудних" грошей.

Об'єктивна сторона злочину передбачає три обов'язкові ознаки: 1) *діяння (дії)*: а) неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу (ч. 1 ст. 209-1 КК); б) розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка відповідно до закону надається спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового

моніторингу, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю (ч. 2 ст. 209-1 КК); 2) наслідки - заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб; 3) *причиновий зв'язок між діянням (діями) і наслідками*.

Фінансова операція - це будь-які дії щодо активів, здійснені за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу. *Фінансовий моніторинг* - сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу у разі, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює чи перевищує 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, - 13 000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентній 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, - 13 000 гривень), та має одну або більше відповідних ознак (наприклад, купівля-продаж чеків, дорожніх чеків або інших подібних платіжних засобів за готівку, переказ особою коштів за кордон за відсутності зовнішньоекономічного договору (контракту); обмін банкнот, особливо іноземної валюти, на банкноти іншого номіналу тощо).

Фінансова операція підлягає внутрішньому фінансовому моніторингу, якщо вона має одну або більше ознак, визначених цією статтею, або містить інші ризики: 1) заплутаний або незвичний характер фінансової операції чи сукупності пов'язаних між собою фінансових операцій, що не мають очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети; 2) невідповідність фінансової операції характеру та змісту діяльності клієнта; 3) виявлення фактів неодноразового проведення фінансових операцій, характер яких дає підстави вважати, що метою їх здійснення є уникнення процедур обов'язкового фінансового моніторингу або ідентифікації, передбачених цим Законом (зокрема дві чи більше фінансові операції, що проводяться клієнтом протягом одного робочого дня з однією особою та можуть бути пов'язані між собою, за умови, що їх загальна сума дорівнює чи перевищує суму, визначену частиною першою статті 15 цього Закону).

Злочин є закінченим з моменту, коли відповідне діяння (дії) заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб (матеріальний склад).

Суб'єкт злочину спеціальний: 1) призначений суб'єктом первинного фінансового моніторингу працівник, який є відповідальним за проведення фінансового моніторингу і до службової компетенції якого входить подання інформації Спеціально уповноваженому органу, або керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу, якщо не вводилась окрема посада відповідального за проведення фінансового моніторингу (ч. 1 ст. 209-1 КК); 2) особа, якій інформація, що надається Спеціально уповноваженому органу, стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, наприклад, працівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу, працівник

Спеціального уповноваженого органу, співробітник правоохоронного органу, працівник суб'єкта державного фінансового моніторингу тощо (ч. 2 ст. 209-1 КК).

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом.

Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом та з дорогоцінними металами

Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (ст. 213). Частина 1 ст. 213 встановлює відповідальність за здійснення операцій з брухтом кольорових і чорних металів без державної реєстрації або без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством, або надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту, організацію незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

Безпосередній об'єкт цього злочину — суспільні відносини у сфері господарської діяльності з металобрухтом. Ці відносини регулюються законом «Про металобрухт» від 5 травня 1999 р.¹ та іншими нормативно-правовими актами.

Предмет злочину — металобрухт, тобто непридатні для прямого використання вироби або частина виробів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу та містять у собі чорні або кольорові метали чи їх сплави, а також вироби з металу, що мають непоправний брак, залишки від виробництва та обробки чорних і кольорових металів і їх сплавів.

Об'єктивну сторону цього злочину характеризують альтернативні дії: 1) здійснення операцій з брухтом кольорових і чорних металів без державної реєстрації або без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством; 2) надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту; 3) організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

Операції з металобрухтом — це збирання, заготівля, переробка, транспортування, реалізація брухту чорних і кольорових металів, а також металургійна переробка брухту кольорових металів.

Збирання металобрухту — це діяльність фізичних або юридичних осіб, пов'язана з переміщенням металобрухту від місця його утворення або знаходження до території розташування спеціалізованих або спеціалізованих металургійних переробних підприємств та їх приймальних пунктів.

Заготівля металобрухту — діяльність, пов'язана із збиранням, купівлею, транспортуванням, зберіганням та реалізацією металобрухту.

Переробка металобрухту — діяльність, пов'язана із доведенням металобрухту (шляхом сортування, пресування, пакетування, дрібнення, різання тощо) до стану, який відповідає встановленим стандартам, нормам і правилам.

Транспортування металобрухту — діяльність, пов'язана із переміщенням металобрухту від місць його утворення або зберігання до місць утилізації чи переробки.

Реалізація металобрухту — це діяльність, пов'язана із передачею права власності на металобрухт іншому власнику в обмін на еквівалентну суму коштів або боргових зобов'язань.

Металургійна переробка брухту кольорових металів — це переплавка металобрухту в металургійних агрегатах під час виготовлення кольорових металів і їх сплавів або з іншою метою.

Здійснення вказаних вище операцій без державної реєстрації означає зайняття особою цими видами підприємницької діяльності без реєстрації як суб'єкта такої діяльності.

Ліцензуванню підлягають заготівля, переробка, металургійна переробка металобрухту кольорових і чорних металів (ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р.)¹. Не підлягає ліцензуванню діяльність фізичних осіб, пов'язана зі збором і реалізацією побутового брухту чорних і кольорових металів, а також діяльність фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності та юридичних осіб, пов'язана зі збором і реалізацією промислового брухту чорних і кольорових металів, що утворився внаслідок їх діяльності.

Під *незаконними пунктами прийому, схову і збуту металобрухту* слід розуміти пункти, на здійснення операцій в яких особа не отримала ліцензії. Тільки спеціалізовані металургійні переробні підприємства (визначені в ст. 1 Закону «Про металобрухт»), які отримали ліцензію на здійснення операцій з металобрухтом, мають право відкривати приймальні пункти і тільки за адресами, вказаними в ліцензії.

Організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту — це сукупність дій з їх створення (підшукування приміщень, транспортних та фінансових засобів, співучасників; розробка плану функціонування пункту, конспіративних заходів; об'єднання або узгодження дій співучасників тощо).

Склад цього злочину формальний. Злочин вважається закінченим з моменту здійснення будь-якої з дій, передбачених ст. 213. Організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту закінчена з моменту, коли такий пункт був створений.

Суб'єктивну сторону злочину характеризує прямий умисел. Мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єктом злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 213 встановлена відповідальність за дії, передбачені ч. 1 цієї статті, якщо вони вчинені особою, раніше судимою за цей злочин.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 213 — штраф від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи від ста до двохсот годин; за ч. 2 ст. 213 — штраф від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років.

5. Порушення конкуренції у підприємницькій діяльності

Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229).
Основний безпосередній об'єкт цього злочину — конкурентні відносини

між суб'єктами господарської діяльності. Додатковий об'єкт — відносини власності. *Предметом* злочину виступають: 1) чужий знак для товарів чи послуг, 2) чуже фірмове (зареєстроване) найменування, 3) чуже маркування товару.

Знак для товарів чи послуг — це зареєстроване у встановленому порядку позначення, за яким товари та послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб. Знаком можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів. *Фірмове найменування* — це зареєстроване у встановленому порядку найменування юридичної особи — суб'єкта господарської діяльності. Під *маркуванням товарів* слід розуміти інше, передбачене законодавством, позначення товарів (наприклад, маркування штриховим кодом).

Об'єктивна сторона цього злочину виражається у незаконному використанні чужого знака для товарів чи послуг, фірмового (зареєстрованого) найменування, маркування товару, наслідках — отриманні доходу у великих розмірах, і причинному зв'язку між діями та наслідком.

Диспозиція ст. 229 бланкетна, тому для визначення незаконності дій необхідно звертатися до інших нормативно-правових актів, зокрема, до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р.¹, Паризької конвенції про охорону промислової власності тощо. Так, відповідно до зазначеного Закону громадянин або юридична особа набувають права власності на знак для товарів і послуг, а після отримання свідоцтва на знак мають виключне право користуватися і розпоряджатися знаком за своїм розсудом. Власник може передавати право власності на знак іншій особі або дати їй дозвіл (видати ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору.

Згідно з приміткою до ст. 229 отримання доходу у великих розмірах вважається таким, коли дохід у триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Злочин вважається закінченим з моменту настання наслідків — отримання доходу у великих розмірах.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел. Мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа.

Покарання за злочин: за ст. 229 — штраф від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від ста до двохсот годин, або виправні роботи на строк до двох років.

6. Порушення комерційної таємниці

Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231).

Безпосередній об'єкт злочину — сфера охорони комерційної таємниці.

Предмет злочину — комерційна таємниця. Це відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоду його інтересам. Об'єм інформації,

що становить комерційну таємницю, порядок її захисту встановлюється керівником підприємства (ст. 30 Закону України «Про підприємства в Україні»¹). Разом з тим, існує перелік відомостей, які не можуть складати комерційну таємницю. Ними, наприклад, не можуть бути установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами, інформація за всіма встановленими формами державної звітності, дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів тощо. Водночас законом визначене коло органів, які мають доступ до комерційної таємниці. Це суди, господарський суд, органи прокуратури, слідства, служби безпеки, податкова служба, аудиторські організації тощо.

Об'єктивна сторона злочину полягає у вчиненні дій, спрямованих на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, або у незаконному використанні таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності.

Закон встановлює відповідальність за будь-які дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, будь-яким протиправним способом (так зване комерційне шпигунство).

Наприклад, викрадення, підкуп, різні погрози та шантаж щодо осіб, які володіють комерційною таємницею, або їх близьких, перехоплення інформації у засобах зв'язку, незаконне ознайомлення з документами або їх копіювання різними способами, використання підслуховуючих приладів та інших спеціальних технічних засобів, проникнення у комп'ютерні мережі тощо. Злочин визнається закінченим незалежно від того, чи отримав винний доступ до комерційної таємниці.

Незаконне використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, полягає у розпорядженні ними будь-яким способом — продаж, обмін на іншу інформацію або матеріальні цінності, застосування відомостей в інтересах виробництва, для коректування своїх дій при укладенні договору з власником таємниці тощо. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є спричинення істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, суть якої визначається кожного разу залежно від обставин справи. Злочин є закінченим з моменту спричинення істотної шкоди.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел при комерційному шпигунстві поєднаний зі спеціальною метою — розголошення чи іншого використання цих відомостей. При незаконному використанні відомостей, що становлять комерційну таємницю, щодо наслідків у вигляді істотної шкоди у винного може бути умисел і необережність.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Покарання за злочин: за ст. 231 — штраф від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до трьох років.

Розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — сфера охорони комерційної таємниці.

Предмет злочину — комерційна таємниця.

Об'єктивна сторона злочину виражається у розголошенні комерційної таємниці без згоди її власника, якщо це завдало істотну шкоду суб'єкту

господарської діяльності. Під *розголошенням відомостей* слід розуміти передачу їх, без згоди власника, хоча б одній особі, яка не володіла такою таємницею. Злочин вважається закінченим з моменту завдання істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності.

Суб'єктивна сторона цього злочину — щодо діяння — прямий умисел, поєднаний з корисливими чи іншими особистими мотивами, щодо наслідків у вигляді істотної шкоди — може бути умисел або необережність.

Суб'єкт злочину — особа, яка досягла 16-річного віку, якій у зв'язку з професійною або службовою діяльністю стали відомі відомості, що становлять комерційну таємницю. Це, наприклад, керівники і службовці комерційних організацій, банкіри, працівники податкових, правоохоронних, митних та інших органів.

Покарання за злочин: за ст. 232 — штраф від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправні роботи на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк.

7. Злочини у сфері банкрутства

Доведення банку до неплатоспроможності (ст.. 218-1 КК України). Доведення банку до неплатоспроможності, тобто умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення пов'язаною з банком особою будь-яких дій або бездіяльності, що призвели до віднесення банку до категорії неплатоспроможних, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору або іншим клієнтам банку, — карається обмеженням волі на строк від одного до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з накладенням штрафу від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років і конфіскацією майна при наявності корисливих мотивів.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно вчинене організованою групою або завдало особливо великої матеріальної шкоди державі чи кредитору, або іншим клієнтам банку, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з накладенням штрафу від десяти тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років і конфіскацією майна при наявності корисливого мотиву.

Примітка. 1. У цій статті матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у десять тисяч і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а особливо великою, якщо вона у сто тисяч і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян незалежно від того завдана вона одній особі чи сукупно багатьом особам.

2. Терміни «пов'язана з банком особа», «клієнт банку», «кредитор банку» вживаються у значеннях, визначених статтею 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Доведення до банкрутства (ст. 219). *Безпосередній об'єкт* злочину господарюючі суб'єкти.

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується наявністю: дій, що призводять до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності; наслідків — великої матеріальної шкоди державі чи кредитору; причинного зв'язку між діями та наслідком.

У статті 219 йдеться про будь-які дії, які насправді погіршують фінансове становище суб'єкта господарської діяльності (наприклад, укладання завідомо не вигідних угод або завідомо нездійснених угод з великими штрафними санкціями).

Стійка фінансова неспроможність означає, що суб'єкт господарської діяльності нездатний відновити свою платоспроможність протягом визначеного законом періоду часу після настання терміну виконання грошових зобов'язань в певному розмірі. Цього фінансового становища достатньо для порушення справи про банкрутство. Основні положення з цих питань містяться у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції від 30 червня 1999 р.). Особливості в справах про банкрутство банків регулюються Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Матеріальна шкода державі або кредитору вважається великою у межах, встановлених ст. 218-1.

Злочин вважається закінченим з моменту завдання великої матеріальної шкоди державі чи кредитору.

Суб'єктивна сторона злочину — умисел, що поєднаний з корисливими мотивами (прагнення до отримання будь-яких матеріальних вигод) або іншою особистою зацікавленістю (помста, заздрість, особисті ворожі відносини з кредитором тощо) чи задоволенням інтересів третіх осіб.

Суб'єкт злочину — власник або службова особа суб'єкта господарської діяльності.

Покарання за злочин: за ст. 219 — штраф від п'ятисот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

7. Злочини у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів

Шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — суспільні відносини у сфері надання фінансових ресурсів і податкових пільг.

Предмет злочину — неправдива інформація, що має значення для отримання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків (наприклад, спотворені дані про розмір доходів або кількість працюючих на підприємстві інвалідів).

Об'єктивна сторона злочину полягає у наданні завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо

податків у разі відсутності ознак злочину проти власності. Надання такої інформації спрямоване на введення їх в оману для одержання відповідних фінансових ресурсів або пільг щодо податків. Завідомість означає усвідомлення особою того, що нею надається неправдива інформація.

Субсидія — це фінансова допомога, що надається за умови безповоротності і цільового призначення для стимулювання певної діяльності. *Субвенція* — це фінансова допомога, яка надається для цільової реалізації конкретних програм, проектів і підлягає поверненню у разі нецільового використання. *Дотація* — це надання суб'єктам господарської діяльності бюджетних коштів за умови їх безповоротності, для покриття виробничих витрат, збільшення обсягів виробництва, реалізації та підвищення якості продукції тощо. *Кредит* — це грошова чи товарна позика, що надається кредитором позичальнику за умови повернення у певний строк і, як правило, зі сплатою відсотків. *Пільги щодо податків* — це повне або часткове звільнення від сплати всіх або окремих податків.

Злочин вважається закінченим з моменту надання завідомо неправдивої інформації.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел, що поєднаний з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків. Якщо у момент надання неправдивої інформації особа мала за мету безвідплатне звернення майна на свою або інших осіб користь (наприклад, отримати кредит і не повертати його), вчинене кваліфікується за статтями 15 і 190 як замах на шахрайство, тобто як злочин проти власності.

Суб'єкт злочину — громадянин-підприємець або засновник чи власник суб'єкта господарської діяльності, а також службова особа суб'єкта господарської діяльності.

У частині 2 ст. 222 передбачена відповідальність за ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали великої матеріальної шкоди, тобто такої, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 222 — штраф від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 222 — позбавлення волі на строк від двох до п'яти років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Підrobлення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223-1 КК України). Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є встановлений порядок випуску цінних паперів, додатковим обов'язковим об'єктом - відносини власності.

Предметом злочину є документи, які подаються до ДКЦПФР або її територіального управління для реєстрації випуску цінних паперів. Переліки таких документів визначаються нормативно-правовими актами ДКЦПФР залежно від виду цінних паперів та характеру їх розміщення. Зокрема, для реєстрації випуску акцій при збільшенні розміру статутного капіталу акціонерного товариства шляхом відкритого (публічного) розміщення акцій до ДКЦПФР подаються такі документи:

- 1) заява про реєстрацію випуску акцій та проспекту емісії акцій;

2) проспект емісії акцій;

3) баланс та звіт про фінансові результати за звітний період, що передував кварталу, в якому подаються документи для реєстрації випуску акцій та проспекту про їх емісію, та за звітний рік, що передував року, в якому подаються документи для реєстрації випуску акцій та проспекту про їх емісію, а також висновок аудитора (аудиторської фірми) за звітний період, що передував кварталу, в якому подаються документи для реєстрації випуску акцій та проспекту про їх емісію, та за звітний рік, що передував року, в якому подаються документи для реєстрації випуску акцій та проспекту про їх емісію;

4) у разі наявності попередньо укладеного договору з реєстратором або депозитарієм - довідка про укладення договору про ведення реєстру власників акцій та про передачу реєстру власників акцій (при документарній формі) або довідка про укладання договору про обслуговування випуску акцій і оформлення глобального сертифіката (при бездокументарній формі). У разі, коли облік прав власності за акціями веде сам емітент відповідно до законодавства, він надає копію ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку - депозитарної діяльності, а саме діяльності з ведення власного реєстру власників іменних цінних паперів, виданої йому в установленому порядку;

5) довідка щодо наявності (відсутності) державної частки у статутному капіталі товариства на дату прийняття рішення про розміщення акцій із зазначенням розміру державної частки;

6) копія свідоцтва про державну реєстрацію товариства, засвідчена підписом керівника та печаткою товариства, або його нотаріально засвідчена копія;

7) копії свідоцтв про реєстрацію попередніх випусків акцій, засвідчені підписом керівника та печаткою товариства, або їх нотаріально засвідчені копії;

8) копія платіжного документа, який підтверджує сплату державного мита;

9) рішення загальних зборів акціонерів товариства про відкрите (публічне) розміщення акцій або його нотаріально засвідчену копію (таке рішення оформлюється протоколом загальних зборів акціонерів акціонерного товариства);

10) засвідчені відповідно до вимог ДКЦПФР копії опублікованих у місцевій пресі за місцезнаходженням товариства і в одному із офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України чи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку повідомлень про проведення загальних зборів акціонерів товариства, на яких прийняті рішення про збільшення розміру статутного капіталу та розміщення акцій, а також довідка, яка свідчить про персональне повідомлення всіх акціонерів про проведення цих загальних зборів (згідно з порядком, установленим у статуті товариства).

Нормативно-правовими актами ДКЦПФР встановлені докладні вимоги щодо змісту деяких документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів.

Внесення неправдивих відомостей до будь-якого з документів, який подається для реєстрації випуску цінних паперів, є підставою для відмови у реєстрації.

Проте ДКЦПФР не здійснює спеціальної перевірки достовірності відомостей, які містяться у поданих для реєстрації документах. Відповідальність за достовірність відомостей, наведених у документах, що подаються для реєстрації випуску цінних паперів, несуть особи, які склали та/або підписали ці документи.

Об'єктивна сторона коментованого злочину полягає у внесенні в документи, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів, завідомо неправдивих відомостей.

Дії, які становлять об'єктивну сторону злочину, полягають у складанні (готуванні) будь-якого призначеного для подання до ДКЦПФР або її територіального управління з метою реєстрації випуску цінних паперів (а також проспекту емісії цінних паперів чи іншого документа, який реєструється одночасно з випуском цінних паперів і реєстрація якого є умовою реєстрації випуску) документа із внесенням до нього завідомо неправдивих відомостей, в доповненні недостовірними відомостями раніше складеного (складеного іншою особою) з такою ж метою документа, або у підписанні відповідного документа, який містить неправдиві відомості.

Подання до ДКЦПФР для реєстрації випуску цінних паперів документа, який містить неправдиві відомості, саме по собі не містить складу даного злочину. Проте таке подання є необхідним для настання передбачених ст. 223-1 наслідків, які не можуть виникнути без реєстрації випуску відповідних цінних паперів та їх подальшого розміщення. Тому якщо особа, яка подає документ з неправдивими відомостями, діє за домовленістю з особою, яка внесла неправдиві відомості, і знає про наявність таких відомостей у документах, її дії слід вважати співучастю у вчиненні цього злочину. Закон не встановлює вимог щодо змісту чи характеру неправдивих відомостей, внесення яких є елементом злочину. Тому злочинним слід вважати внесення до відповідних документів неправдивих відомостей будь-якого змісту і характеру за умови, що заподіяння шкоди інвестору заподіяно наявністю в поданих документах саме цих відомостей.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого даною статтею, є заподіяння значної матеріальної шкоди інвесторові. Поняття такої шкоди подано у примітці до ст. 223-1 (про порядок її розрахунку та визначення суми нмдг для цілей кваліфікації злочинів див. Загальні положення коментарю до Розділу VI Особливої частини та коментар до ст. 199). Значна матеріальна шкода може виникнути внаслідок вкладення інвестором під впливом недостовірної інформації або внаслідок реєстрації випуску цінних паперів, здійсненого ДКЦПФР після надання неправдивої інформації, грошових коштів у придбання цінних паперів, зокрема, у випадках, коли їх курсова вартість згодом значно впала порівняно з вартістю під час придбання інвестором, коли цінні папери стали неліквідними або коли інвестиції були повністю чи частково втрачені через банкрутство юридичної особи - емітента цінних паперів. У разі заподіяння шкоди багатьом інвесторам дії, передбачені ст. 223-1, слід вважати злочином лише за умови, що хоча б одному з інвесторів заподіяно матеріальну шкоду, яка є значною.

Під інвестором в цінні папери у ст. 223-1 слід розуміти фізичну та юридичну особу (резидента чи нерезидента), яка набула права власності на

цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або набуття відповідних прав, що надаються власнику цінних паперів відповідно до законодавства.

Злочин є закінченим з моменту заподіяння значної матеріальної шкоди хоча б одному інвестору в цінні папери. Якщо таку шкоду вдалось відвернути, але внаслідок вчинених винною особою злочинних дій вона об'єктивно повинна була виникнути у передбаченому законом розмірі, дії винного слід розглядати як замах на вчинення даного злочину

Суб'єктом злочину, передбаченого у ст. 223-1, є «уповноважена особа». За змістом цієї статті такими «уповноваженими особами» є працівники юридичної особи - емітента цінних паперів, наділені повноваженнями щодо складання та підписання документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів. Аудитор може бути суб'єктом цього злочину у випадках, коли він (самостійно або від імені аудиторської фірми) складає та підписує для емітента висновки, який згодом разом з іншими необхідними документами подається для реєстрації випуску цінних паперів. Суб'єктом цього злочину може бути і будь-яка осудна фізична особа, що досягла віку кримінальної відповідальності, у випадках, коли вона є засновником акціонерного товариства і готує чи підписує документи, необхідні для реєстрації випуску акцій, під час його створення.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у формі умислу. Стосовно злочинного діяння умисел є прямим. Винний має усвідомлювати неправдивість відомостей, внесених до документа, який подається до ДКЦПФР для реєстрації випуску цінних паперів. Ставлення винного до наслідків злочину може мати вигляд прямого чи непрямого умислу.

Виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224). *Безпосередній об'єкт* цього злочину — сфера обігу недержавних цінних паперів

Предмет злочину — підроблені недержавні цінні папери.

Недержавними визнаються цінні папери, які випускаються від імені органу місцевого самоврядування, юридичної або фізичної особи (наприклад, облігації місцевих позик, акції, облігації підприємств, ощадні сертифікати, інвестиційні сертифікати, векселі), а також похідні цінні папери, випуск в обіг яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом терміну, визначеного договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів (ст. 1 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 р.)¹.

Якщо предметом злочину виступають підроблені державні цінні папери, білети державної лотереї — вчинене кваліфікується за ст. 199.

Предметом злочину, що розглядається, виступають тільки такі підроблені недержавні цінні папери, що мають значну схожість з основними реквізитами справжніх цінних паперів.

Об'єктивна сторона злочину — це виготовлення з метою збуту, збут чи використання іншим чином підроблених недержавних цінних паперів.

Під виготовленням підроблених цінних паперів слід розуміти створення повністю фальшивих цінних паперів або часткову підробку справжніх цінних паперів. Збут цінних паперів — це їх відчуження будь-яким способом, вчинене їх виготівником або іншою особою (наприклад, продаж, обмін, дарування).

Використання підроблених цінних паперів іншим чином охоплює всі інші, крім відчуження, способи їх пред'явлення під виглядом справжніх цінних паперів для придбання або реалізації певних прав або звільнення від обов'язків (наприклад, використання їх як заставу або для отримання дивідендів, можливості голосування на зборах акціонерів).

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення будь-якої з вказаних дій.

Суб'єктивна сторона злочину — прямий умисел, а виготовлення цінних паперів поєднано з метою їх збуту. Мотиви злочину можуть бути різними.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа.

У частинах 2 і 3 ст. 224 передбачене вчинення цього злочину повторно (ч. 2); завдання ним великої матеріальної шкоди (ч. 2); вчинення його організованою групою (ч. 3); завдання ним особливо великої матеріальної шкоди (ч. 3).

Повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений цією статтею або статтею 199.

Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а особливо великою — така, що у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

¹ Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 51. — Ст. 292.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 224 — обмеження волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 224 — позбавлення волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 3 ст. 224 — позбавлення волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

6. Злочини у сфері обслуговування споживачів

Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції (ст. 227). Основним *безпосереднім об'єктом* цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують випуск доброякісної продукції. Додатковим безпосереднім об'єктом є життя і здоров'я споживача.

Згідно з Законом України «Про захист прав споживачів» від 15 грудня 1993 р.¹, під споживачем слід розуміти громадянина, який придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для власних побутових потреб.

Предметом злочину виступають недоброякісна або некомплектна продукція чи товари.

Недоброякісною визнається продукція, яка не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам. Недоброякісну продукцію або взагалі не можна використовувати за призначенням, або можна, але після істотної переробки. Окремі незначні відхилення від стандартів або технічних умов внаслідок ма-лозначності таких порушень кримінальну відповідальність не спричиняють.

Некомплектна продукція є видом недоброякісної продукції, оскільки її взагалі неможливо використати за цільовим призначенням або таке використання викликає труднощі. До такої слід віднести також продукцію, випущену без запасних частин, інструментів, інструкцій з експлуатації, креслень, технічних описів за умов, що це перешкоджає її нормальному використанню. Некомплектна продукція не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам, що визначають її якість.

Об'єктивна сторона злочину виражається у випуску на товарний ринок або іншій реалізації споживачам недоброякісної або некомплектної продукції та товарів, вчинених у великих розмірах, тобто в таких, що перевищують триста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (див. примітку до ст. 227).

Під *випуском продукції на товарний ринок* слід розуміти передачу або відправку такої продукції споживачу (одержувачу), а так само здачу продукції в оренду (лізинг, прокат), повернення продукції споживачу після ремонту, передачу продукції для подальшої реалізації торговому посереднику, комісіонеру тощо. Реалізація продукції передбачає оптову або роздрібну реалізацію, яка може здійснюватися у вигляді продажу, обміну, бартеру тощо.

Злочин вважається закінченим з моменту випуску на товарний ринок або іншої реалізації недоброякісної або некомплектної продукції у зазначеному розмірі.

Суб'єктивна сторона цього злочину — прямий умисел.

Суб'єкт злочину — особа, відповідальна за випуск на товарний ринок або за іншу реалізацію продукції споживачу.

Покарання за злочин: за ст. 227 — штраф від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

9. Злочини у сфері приватизації державного та комунального майна

Незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233).

Предмет цього злочину — державне або комунальне майно.

Об'єктивна сторона цього злочину може виражатися у приватизації шляхом заниження вартості майна через визначення її у спосіб, не передбачений законом, або у приватизації шляхом використання підроблених приватизаційних документів, або у приватизації майна, яке не підлягає приватизації згідно з законом, або у приватизації неправомочною особою.

Приватизація — це відчуження-майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних чи юридичних осіб. Приватизація регулюється Законами України: «Про приватизацію державного майна» (в редакції від 19 лютого 1997 р.)¹, «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» (в редакції від 15 травня 1996 р.)² й іншими нормативно-правовими актами. Основні цілі, пріоритети та способи приватизації визначаються в Державній програмі приватизації, яка затверджується Верховною Радою України законом України один раз в три роки.

Заниження вартості майна означає визначення її способом, який взагалі не передбачений законами про приватизацію або, хоч і передбачений, але не

має застосовуватися в конкретному випадку. Методика оцінки вартості майна в основному залежить від того, яке майно приватизується і яким способом.

Затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, є виключною компетенцією Верховної Ради України (п. 36 ст. 85 Конституції України). Він передбачений в ст. 5 Закону України «Про приватизацію державного майна», а також Законом України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 7 липня 1999 р.³.

Приватизація неправомочною особою означає приватизацію особою, яка за законодавством не може бути суб'єктом приватизації.

Цей злочин вважається закінченим з моменту переходу майна, що приватизується, до покупця — фізичної чи юридичної особи.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. Мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єктом злочину можуть бути працівники органів приватизації та інші особи.

У частині 2 ст. 233 встановлена відповідальність за ті самі діяння, якщо вони призвели до незаконної приватизації майна державної чи комунальної власності в великих розмірах або вчинені групою осіб за попередньою змовою. Великим розміром визнається незаконна приватизація майна на суму, що у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Покарання за злочин: за ч. 1 ст. 233 — позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років; за ч. 2 ст. 223 — позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.